Milliyetçilik

Reşat Nuri Darago

Üstat Sadri Maksudî Arsal'ın hem insiyaki, hem şuurlu bir hissî, ilmî kaidelere bağladığı "Milliyet duygusunun sosyolojik esasları" adlı eserini her düşünen adamı son derece ilgilendirecek mahiyette ve kıymette bir kitap olarak selâmlamalı. Beşeriyetin esaslı ve nazik dâvalarından biri olan milliyet ve milliyetçilik bugün birçok yerlerde vazifesini görmüş ve dolayısiyle arkada, geride kalmış bulunmak ve bazı cemiyetlerde de henüz vazifesini tamamlamamış olmak gibi iki safha arzetmekte ve her ikisinde de medeniyetin temellerinden birini teşkil etmek gibi de muazzam bir ehemmiyet taşımaktadır. Ve yol açtığı hâdiselerin azameti bakımından da içtimaî alanda bir ilim, siyasî alanda ise bir silâhtır.

Bu kavmin medenîleşmesinin ilk şartı millet halinde teşekkül etmek ve millî şahsiyetini iktisap ile müdrik olmaktır. Millî şuur - haberli, habersiz - ruhlarda vücut bulduktan sonradır ki, o kavim benliğini geliştirebiliyor ve kendi medeniyetini koruyor. Millet haline gelmemiş, milliyetini henüz kavramamış toplulukların ne kültürü vardır, ne medeniyeti: Bu hakikati tarih teyit ettiği gibi, hal de göstermektedir. Milliyet duygusundan mahrum bir topluluk hiçbir varlık ifade edememekte, buna mukabil medenîleşmeğe azmedenler de ilk önce millî hüviyetlerini korumayı ve kuvvetlendirmeyi zarurî görmektedirler. Bu itibarla milliyet ve milliyet duygusu, bir kavmin yükselmesinde birinci merhaledir. O, yükselip geliştikçe hassasiyetine ve ruhuna daha başka unsurlar da katacak ve böylelikle daha zenginleşecektir. Fakat milliyet duygusunu unutamaz, kaybedemez. Acı veya tehlikeli anlarında onu avutacak veya kurtaracak olan bu milliyet duygusudur.

İşte sayın Sadri Maksudî Arsalın kitabında en ince, en ilmî ve aynı zamanda asil bir şekilde tahlil ettiği mukaddes mefhum budur. Müellif eserlerini klâsik usullere göre tertip ederek başlangıcında milliyetçiliğin tarifine girişiyor. Milliyetçiliği tarif edebilmek için evvelâ ırkı, ondan sonra milleti tarif etmek gerekir. Dâvanın bu temel kısmına ayırdığı elli sahife bugünkü içtimaiyatın vardığı hükümleri ve neticeleri fevkalâde derin bir görüşle aksettiriyor. Bunları takibeden fiiller milletlerin teşekkülüne, milliyet duygusunun biyolojik ve içtimaî esaslarına tahsis edilmiştir. Daha ziyade tarihî bir mahiyet ve fakat aynı zamanda pek kuvvetli bir tahlil kıymeti taşı-

yan o fasılların arkasından "milliyet esasını inkâr eden cereyanlar ve kozmopolitlik" bahsi geliyor ki, burada milliyetçilik aleyhindeki akidelerin cerhine şahit oluyoruz. Nitekim nazarî olarak milliyetçiliği reddeden sosyalist idarelerinin bile tatbikat ve fiiliyatta koyu, müteassıp bir milliyetçilik hissiyle hareket ettiklerine de kırk seneye yakın bir zamandır şahit olmaktayız. Demek bu duygunun kolay kolay yenilmez bir kudreti var.

Üstad, daha ileride "tarihte milliyet duygusunun rolü" nü tetkik ile bunu tarihî kadîme kadar çıkartıktan sonra diğer bir fasılda o duygunun bugün dahi en dinamik, en müessir bir manevî kuvvet olduğunu misallerle gösteriyor. Birçoklarını bilen ve hatırlayan milletlerin başında belki biz geliriz.

Muharrir, kitabının son kısmını bahsin gayet mühim iki cephesine tahsis etmiş, şöyle ki; milliyet esası ve millî devletler federasyonu, ikinci olarak da milliyet esasiyle beşerî tesanüt arasında tezat bulunup bulunmadığı meselesi. Malûm olduğu üzere her iki dâva günün başlıca meseleleri başında gelmekte ve içtimaî cereyanların esas unsurunu teşkil etmektedirler. Federalizm hem solcuların, hem de solcu fikirlere sed çekme çarelerini arayan sağcıların ayrı ayrı sebeplerle iltizam ettikleri bir siyasî yoldur. Muharrir, bu şekle taraftar görünmekte olup onun başlıca engeli milliyetçilik olabileceği kanaatini reddetmektedir. Milliyet duygusu manevî, ruhî bakımlardan bile tasarlanan bu birliğe engel olamaz. Nitekim türlü türlü, ayrı ayrı mizaç ve fikirde şahıslar müşterek bir gaye etrafında toplanıp iş ve menfaat birliği kurulabilir. Milletler de birer şahsiyettir, kendilerine mahsus mizaç ve kıymeti, hassasiyet ve görüşleri olan şahsiyetler; bu itibarla birkaçının ve hattâ hepsinin müşterek menfaatler uğrunda elbirliği eylemelerine akıl ve mantıkça hiçbir mani olamaz. Müellif bu bahsi, sondan bir evvelki fasılda fevkalâde güzel tafsil ederek milliyet esası ile beşerî tesanüt arasında tezat olmadığı bedahetini belîğ bir lisanla göstermiştir.

Sayın Sadri Maksudî Arsal kitabını bitirirken "zamanımızdaki milliyetçiliğin hususiyet ve mümeyyiz vasıfları" nı gözden geçirerek onun medenî ve kültürlü milletlerde aldığı şekli nokta nokta tahlil ediyor. Onlardaki milliyetçilik rasyoneldir; ruhî ve içtimaî esaslara dayanır, liberaldir, müsavatçıdır. Yani, şu satırları yazmağa başlarken işaret ettiğimiz gibi hiçbir suretle ölmeyen, üful etmeyen ve kavimlerin şahsiyetini, hüviyetini koruyan duygu ve kuvvet. Onun siyasî vazifesi belki bitmek üzeredir (yani milletlerin kurtulmasında, istiklâle kavuşmasındaki rolünden bahsediyoruz); fakat ruhî, içtimaî, insanî vazifesi, milletler şahsiyetleri, hususiyetleri, meziyet ve kıymetleriyle baki kaldıkça devam edecektir.

Üstadın bütün bunları ne güzel ifade ettiğini söylemeği bile saygısızlık bilirim. Daima günün meselesi olan, ve daha uzun, pek uzun vakitler olmakta devam edeceğine inanmak lâzım gelen, birçoklarının gûya "asrîlik" namına reddetmek istedikleri, bazılarının da kendi hesaplarına öteki akidelere nispetle geride kalmış sandıkları bu pek nazik, pek ince bahsi hem ilmin icap ettirdiği âfakîlik ve soğukkanlılık, hem de hakikati muzaffer kılmanın verdiği heyecanla işleyen muharrir, içtimaiyat edebiyatımıza eşine az rastlanan kıymette bir eser katmıştır. Onun şu satırlarda yalnız ana hatlarını çizmekle iktifa zorunda kaldığıma üzgünüm. Fakat daha mufassal tahlile yer müsait değil. Zaten karşısında bulunduğumuz kitap hulâsasına göz atmakla geçiştirilecek bir kitap olmak şöyle dursun, ciddiyet ve dikkatle okunacak, okunduktan sonra da sevilecek asîl ve "zeki" eserlerdendir. Milliyetçilik ve millet duygusu mukaddes olduğu kadar suiistimale de, yanlış etfsirlere de yol açan bir ruh haleti ve bir meslektir. Onu beşerî hislerin en temizleri ve verimlileri arasında lâyık olduğu mevkie yükseltmek için az çok formül halinde târifine, bir kelime ile "tedvinine" teşebbüs etmek gerekiyordu. Hem ruhî, hem tarihî olan bu vâkıa henüz böyle ilmî bir ameliyeden geçirildiğini sanmıyorum. Eserin bir kıymeti de o cephedendir. Belli bir medeniyet seviyesine ulaşan insanlar ve cemiyetler artık en tabiî hislerinin dahi riyazî denecek kadar kesin maddeler şeklinde ifade edilmelerini istiyorlar ki, onlara bütün gönülleri ile bağlanabilsinler.

Yeni İstanbul'dan